

Katedra informatiky  
Přírodovědecká fakulta  
Univerzita Palackého v Olomouci

# BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Demonstrace práce s datovými strukturami



2018

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Kühn,  
Ph.D.

Patrik Becher

Studijní obor: Aplikovaná informatika,  
prezenční forma

## **Bibliografické údaje**

Autor:	Patrik Becher
Název práce:	Demonstrace práce s datovými strukturami
Typ práce:	bakalářská práce
Pracoviště:	Katedra informatiky, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
Rok obhajoby:	2018
Studijní obor:	Aplikovaná informatika, prezenční forma
Vedoucí práce:	Mgr. Tomáš Kühn, Ph.D.
Počet stran:	20
Přílohy:	1 CD/DVD
Jazyk práce:	český

## **Bibliographic info**

Author:	Patrik Becher
Title:	Data Structure Demonstration
Thesis type:	bachelor thesis
Department:	Department of Computer Science, Faculty of Science, Palacký University Olomouc
Year of defense:	2018
Study field:	Applied Computer Science, full-time form
Supervisor:	Mgr. Tomáš Kühn, Ph.D.
Page count:	20
Supplements:	1 CD/DVD
Thesis language:	Czech

## Anotace

*Cílem bakalářské práce bylo vytvořit nástroj pro podporu výuky algoritmizace, konkrétně práce se základními stromovými datovými strukturami (binární vyhledávací stromy, AVL stromy, červenočerné stromy). Výsledná aplikace podporuje vizualizaci vybraných datových struktur, včetně názorné demonstrace běžně prováděných operací s těmito datovými strukturami se souběžným zobrazením pseudokódu prováděné operace.*

## Synopsis

*Toto mně doplní Míša... :D*

**Klíčová slova:** Binární vyhledávací stromy, Binární strom, AVL strom, Červenočerný strom, Stromové animace Java, JavaFX

**Keywords:** Binary search trees, Binary Tree, AVL tree, Redblack tree, Tree animations, Java, JavaFX

Rád bych poděkoval panu Mgr. Tomáši Kührovi Ph.D. za vedení této bakalářské práce a panu RNDr. Arnoštu Večerkovi za odbornou pomoc a poskytnuté materiály k práci. Dále bych chtěl poděkoval mé rodině a přítelkyni za podporu při tvorbě.

*Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci včetně příloh vypracoval/a samostatně a za použití pouze zdrojů citovaných v textu práce a uvedených v seznamu literatury.*

datum odevzdání práce

podpis autora

# Obsah

<b>1</b>	<b>Úvod</b>	<b>7</b>
<b>2</b>	<b>Stromy</b>	<b>8</b>
2.1	Binární strom . . . . .	10
2.2	Binární vyhledávací strom . . . . .	10
2.2.1	Vyhledávání . . . . .	11
2.2.2	Vkládání . . . . .	13
	<b>Závěr</b>	<b>16</b>
	<b>Conclusions</b>	<b>17</b>
<b>A</b>	<b>První příloha</b>	<b>18</b>
<b>B</b>	<b>Druhá příloha</b>	<b>18</b>
<b>C</b>	<b>Obsah přiloženého CD/DVD</b>	<b>18</b>
	<b>Literatura</b>	<b>20</b>

## Seznam obrázků

1	Příklady neorientovaných stromů . . . . .	8
2	Popis stromu . . . . .	9
3	Binární strom . . . . .	10
4	Rozdílné výšky stromu . . . . .	11
5	Vyhledávání hodnoty 5 . . . . .	12
6	Vkládání hodnoty 6 - hledání . . . . .	14
7	Vkládání hodnoty 6 - vložení . . . . .	14

## Seznam zdrojových kódů

1	searchBinary . . . . .	12
2	Class Result . . . . .	14
3	searchBinary úprava . . . . .	15
4	insertBinary . . . . .	15

# 1 Úvod

Tato aplikace vznikla za účelem výuky základních binárních stromů. Obsahuje podporu pro *Binární vyhledávací*, *AVL* a *Červenočerné stromy*. Program pomocí animací zobrazuje operace: *Vyhledávání*, *Vkládání* a *Odebírání* prvků ze stromů. Souběžně s animací zobrazuje stručný pseudokód aktuálně prováděné operace. Dále umožňuje *Opakovat poslední operaci* a *Generování náhodných stromů*.

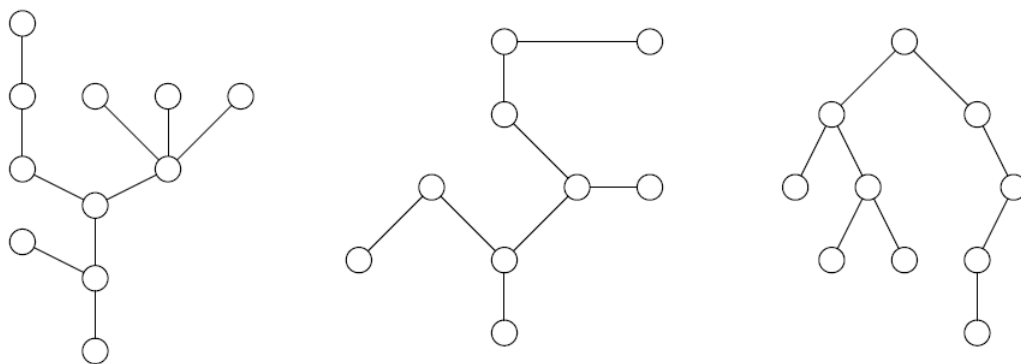
Text samotné práce se dělí na dvě části: *Teoretickou část*, ve které se zabývá teorií vybraných stromů a *Programovou část*, která popisuje samotnou implementaci a funkcionalitu programu.

## 2 Stromy

V kapitole jsou vysvětleny základní pojmy, které jsou nezbytné k pochopení vlastností *stromů* obsažených v aplikaci. V podkapitolách jsou osvětleny principy pro tvorbu a následnou práci s konkrétními *binárními vyhledávacími stromy*. Využitím těchto principů byl naprogramován tento výukový nástroj.

### Definice 1 (Strom)

*Strom* je neorientovaný <sup>1</sup> souvislý <sup>2</sup> graf bez kružnic <sup>3</sup> [1].



Obrázek 1: Příklady neorientovaných stromů

Strom je datová struktura, která představuje stromovou strukturu propojených *uzlů* <sup>4</sup>. Uzly jsou mezi sebou vzájemně spojeny pomocí *hran* <sup>5</sup>. Strom složený z uzlů  $U$  má  $|U - 1|$  hran.

### Definice 2 (Kořenový strom)

*Kořenový strom* je strom, ve kterém je vybrán jeden vrchol (kořen). Může to být kterýkoliv vrchol. Bývá to ale vrchol, který je v nějakém smyslu na vrcholu hierarchie objektů, která je stromem reprezentována. [1]

<sup>1</sup>Mezi každými dvěma vrcholy existuje právě jedna cesta.

<sup>2</sup>Vynecháním libovolné hrany vznikne nesouvislý graf.

<sup>3</sup>Přidáním jakékoli hrany vznikne graf s kružnicí.

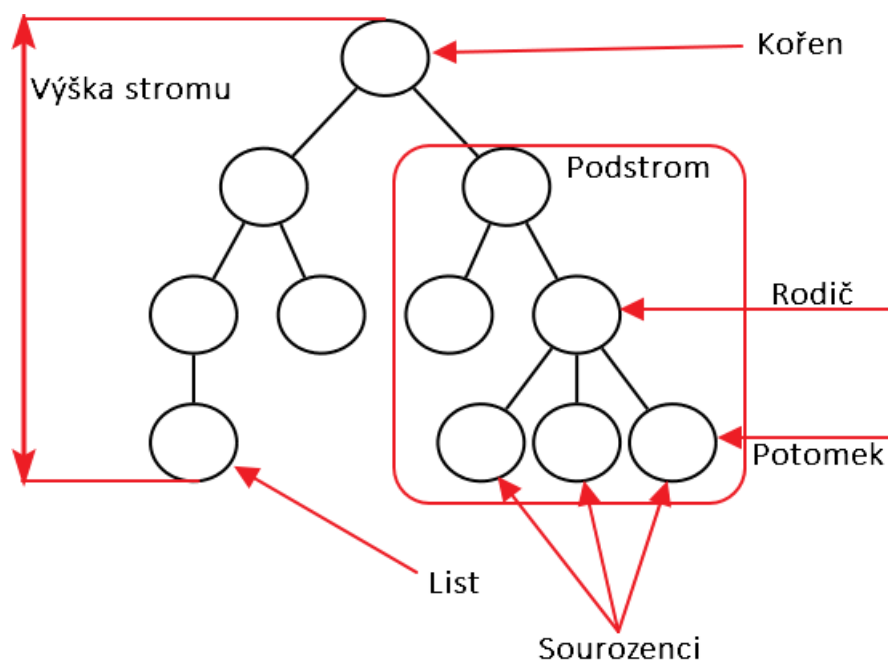
<sup>4</sup>Prvek obsahující hodnotu.

<sup>5</sup>Představuje cestu mezi spojenými uzly.



### Důležité pojmy:

- **Uzel** – Jednoduše jakýkoliv prvek stromu.
- **Kořen** – Jeden konkrétní uzel, který se nachází na vrcholu stromu. Pouze tento uzel nemá *rodiče*.
- **Potomek, následník** – Uzel, který je hranou přímo připojen k jinému uzlu, cestou od kořene.
- **Rodič, předchůdce** – Uzel, který má alespoň jednoho potomka.
- **Sourozenci** – Skupina uzlů, které mají stejného rodiče.
- **Podstrom** – Část stromu, která je úplným stromem, s tím, že kořen tohoto podstromu má svého rodiče.
- **Koncový uzel, list** – Uzel bez potomků.
- **Výška stromu** – Nejdelší délka cesty od kořene k uzlu.



Obrázek 2: Popis stromu

### Definice 3 ( $m$ -ární stromy)

Kořenový strom se nazývá  $m$ -ární, právě když každý jeho vrchol má nejvýše  $m$  potomků. 2-ární strom se nazývá binární. Kořenový strom se nazývá úplný  $m$ -ární, právě když každý jeho vrchol nemá buď žádného nebo má právě  $m$  potomků.[2]

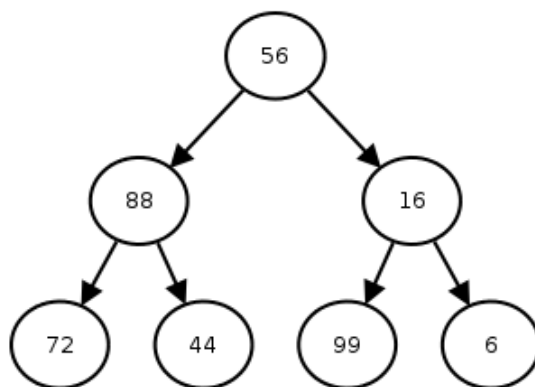
## 2.1 Binární strom

### Definice 4 (Binární strom)

*Binární strom* je typ kořenových stromů, ve kterém každý obsažený uzel má maximálně 2 potomky.

Každý uzel obsahuje tyto vlastnosti:

- **Klíč** – Hodnota uložená v uzlu.
- **Ukazatel na levého potomka.**
- **Ukazatel na pravého potomka.**
- **Ukazatel na jednoho rodiče.**



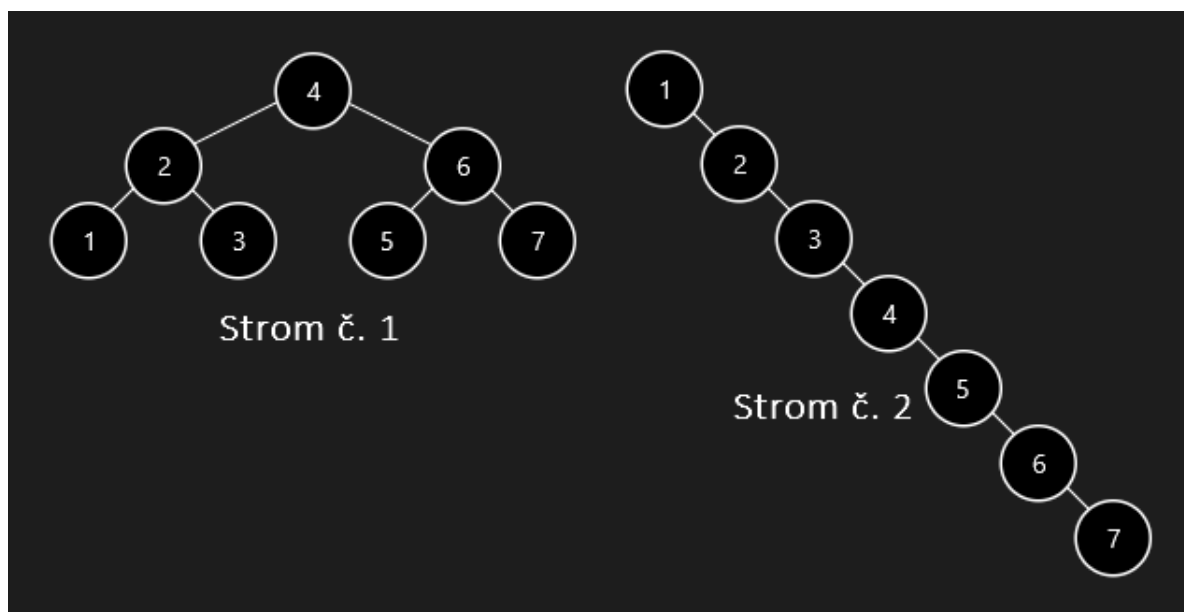
Obrázek 3: Binární strom

## 2.2 Binární vyhledávací strom

Binární *vyhledávací* strom (zkratka BVS), je speciální typ binárního stromu, kde platí následující:

- Každý **pravý** potomek  $P$  rodiče  $R$  má vyšší hodnotu  $h$  než jeho rodič. Platí tedy:  $P.h > R.h \Rightarrow$  Pravý podstrom uzlu  $R$ , obsahuje pouze uzly, které mají vyšší hodnotu než uzel  $R$ .
- Každý **levý** potomek  $L$  rodiče  $R$  má nižší hodnotu  $h$  než jeho rodič. Platí tedy:  $P.h > L.h \Rightarrow$  Levý podstrom uzlu  $R$ , obsahuje pouze uzly, které mají nižší hodnotu než uzel  $R$ .
- Ve stromě se nenachází dva uzly se stejnou hodnotou.

Toto uspořádání uzlů v BVS usnadňuje vyhledávání. Operace nad BVS stromem s výškou  $v$  mají časovou složitost  $\theta(v)$ . V nejhorším případě může mít BVS výšku rovnu  $n - 1$ , kde  $n$  je počet uzlů. Oba případy jsou zobrazeny na obrázku 4.



Obrázek 4: Rozdílné výšky stromu

### 2.2.1 Vyhledávání

Operace *vyhledávání* patří k nejčastěji používané operaci s BVS. Při *vyhledávání* je potřeba zadat hodnotu  $x$ , kterou chceme vyhledat. Postupně dochází k porovnávání hodnot uzlů s  $x$ . Výsledkem vyhledávání je buď uzel, který obsahuje hodnotu  $x$  nebo takový uzel neexistuje.

#### Přesný postup vyhledávání:

**1. krok** – počáteční

Na začátku vyhledávání je třeba určit aktuální uzel, který označíme  $u$ . Hledanou hodnotu označíme  $x$ .

V tomto kroku  $u$  bude kořen stromu, pokud strom nemá kořen hodnota  $x$  je nenalezena a tím vyhledávání končí.

**2. krok** – průběžný

Zde dochází k porovnávání  $x$  a hodnoty aktuálního uzlu  $u$ . Hodnotu  $u$  označíme  $u.h$ .

Pokud je  $u$  prázdný vyhledávání končí neúspěchem.

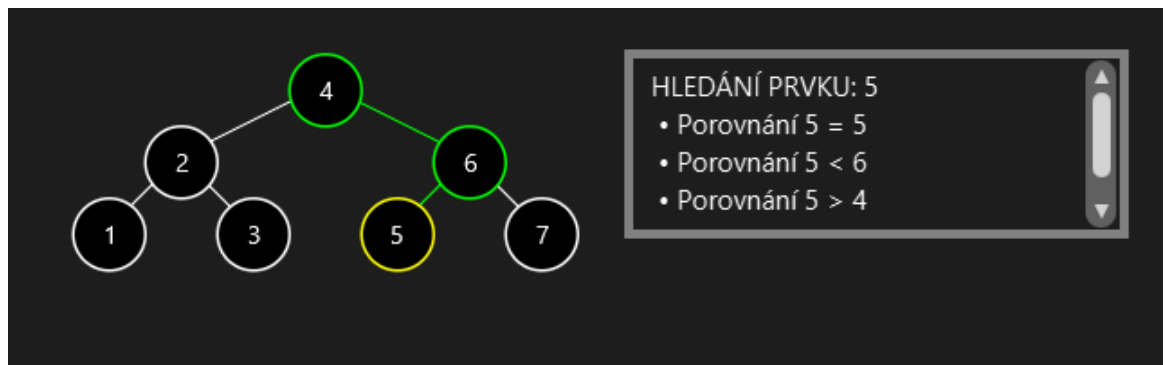
#### Při porovnávání mohou nastat tyto možnosti:

- $x > u.h$

V tomto případě jako  $u$  nastavíme pravého potomka  $u$ . A znovu provedeme 2. krok.

- $x < u.h$   
V tomto případě jako  $u$  nastavíme levého potomka  $u$ . A znovu provedeme 2. krok.
- $x = u.h$   
Hledaná hodnota  $x$  byla nalezena v  $u$ . Vyhledávání tedy končí.

Na obrázku 5 je zvýrazněna cesta průchodů stromem při vyhledávání uzlu s hodnotou 5. V obrázku je i zaznamenána historie porovnávání.



Obrázek 5: Vyhledávání hodnoty 5

### Zdrojový kód vyhledávání v jazyku Java:

```

1 Node search(int value, Node node) { //value je hledaná hodnota, node
    je při prvním volání kořen
2   if (node == null) {
3     return null; //uzel nebyl nalezen
4   }
5
6   if (value > node.getValue()) { //pokud je hledaná hodnota je vyšší
    než má aktuální uzel
7     search(value, node.getRight()); //nastavím aktuální uzel na pravé
    ho potomka
8   } else if (value < node.getValue()) { //pokud je hledaná hodnota
    je vyšší než má aktuální uzel
9     search(value, node.getLeft()); //nastavím aktuální uzel na levého
    potomka
10  } else { //pokud není vyšší ani nižší, tak se musí rovnat
11    return node; //vrátím nalezený uzel
12  }
13 }
  
```

Zdrojový kód 1: searchBinary

### 2.2.2 Vkládání

Při  *vkládání*  zadané hodnoty  $x$  je nejprve nutné prohledat strom, jestli se zde  $x$  již nenachází. Pokud je nalezen uzel s hodnotou  $x$ , je výsledkem operace nalezený uzel. V případě, že daný strom tento uzel neobsahuje, je jako potomek posledního prohledávaného uzlu vložen nový uzel s hodnotou  $x$ .

#### Přesný postup vkládání:

**1. krok** – počáteční

Na začátku vkládání je třeba určit aktuální uzel, který označíme  $u$ . Vkládanou hodnotu označíme  $x$ .

V tomto kroku  $u$  bude kořen stromu. Pokud strom nemá kořen vytvoříme nový uzel s hodnotou  $x$  a vložíme do stromu. Uzel se stane kořenem stromu, čímž vkládání končí.

**2. krok** – vyhledávání, vkládání

Před vkládáním je nejprve nutno ověřit, zde se ve stromu nenachází uzel s hodnotou  $x$ .

#### Vyhledávání může dopadnou těmito způsoby:

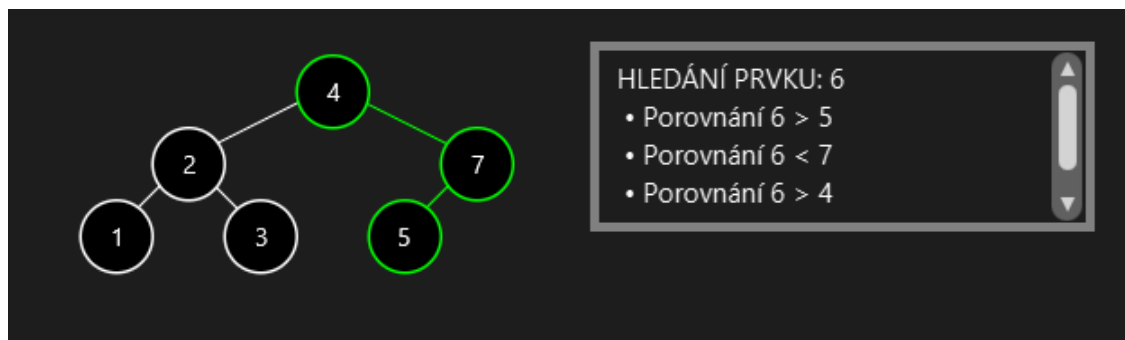
- Prvek byl nalezen.  
Pokud byl uzel s hodnotou  $x$  nalezen, vkládání končí neúspěchem.
- Prvek nebyl nalezen, přičemž platí  $x > u.h^6$ .  
Vytvoříme nový uzel s hodnotou  $x$  a vložíme ho jako pravého potomka  $u^7$ .
- Prvek nebyl nalezen, přičemž platí  $x < u.h^6$ .  
Vytvoříme nový uzel s hodnotou  $x$  a vložíme ho jako levého potomka  $u^7$ .

Na obrázku 6 je zvýrazněna cesta průchodů stromem při vyhledávání uzlu s hodnotou 6. Samotné vložení je na obrázku 7.

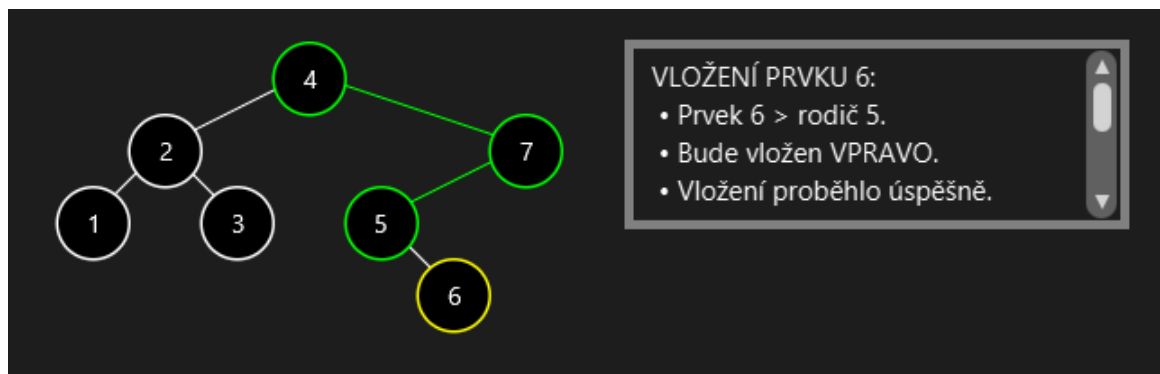
---

<sup>6</sup>Hodnota posledního navštíveného uzlu, při hledání.

<sup>7</sup>Poslední navštívený uzel, při hledání.



Obrázek 6: Vkládání hodnoty 6 - hledání



Obrázek 7: Vkládání hodnoty 6 - vložení

### Zdrojový kód vkládání v jazyku Java:

Před samotnou funkcí insert je třeba vytvořit třídu Result, která bude dále použita:

```

1 Class Result() {
2     private Node node; //poslední navštívený uzel (hledaný/rodič)
3     private boolean isFind; //parametr pro určení zda byl uzel nalezen
4
5     public Result(Node node, boolean isFind) { //konstruktor
6         ...
7     }
8     ...
9 }
  
```

Zdrojový kód 2: Class Result

Dále je potřeba trochu poupravit již známou funkci `search` 1:

```
1 Result search(int value, Node node) { //value je hledaná hodnota,  
    node je při prvním volání kořen  
2     if (value > node.getValue()) {  
3         if (node.getRight() != null) {  
4             search(value, node.getRight()); //pokud má pravého potomka  
5         } else {  
6             return new Result(node, false); //pokud nemá pravého potomka,  
                node = rodič vkládaného  
7         }  
8     } else if (value < node.getValue()) {  
9         if (node.getLeft() != null) {  
10            search(value, node.getLeft()); //pokud má levého potomka  
11        } else {  
12            return new Result(node, false); //pokud nemá levého potomka,  
                node = rodič vkládaného  
13        }  
14    } else {  
15        return new Result(node, true);  
16    }  
17 }
```

Zdrojový kód 3: `searchBinary` úprava

Nyní funkce `insert`:

```
1 Node insert(int value) {  
2     Result result = search(value); //nejprve vyhledáme value  
3     if (result.isFind()) { //pokud byl uzel s danou hodnotou nalezen  
4         return result.getNode();  
5     } else { //dále vkládáme  
6         if (value > result.getNode().getValue()) {  
7             result.getNode().setRight(new Node(value));  
8         } else {  
9             result.getNode().setLeft(new Node(value));  
10        }  
11    }  
12    return null;  
}
```

Zdrojový kód 4: `insertBinary`

## **Závěr**

Závěr práce v „českém“ jazyce.



## Conclusions

Thesis conclusions in “English”.

## A První příloha

Text první přílohy

## B Druhá příloha

Text druhé přílohy

## C Obsah přiloženého CD/DVD

Na samotném konci textu práce je uveden stručný popis obsahu přiloženého CD/DVD, tj. jeho závazné adresářové struktury, důležitých souborů apod.

### **bin/**

Instalátor `INSTALATOR` programu, popř. program `PROGRAM`, spustitelné přímo z CD/DVD. / Kompletní adresářová struktura webové aplikace `WEBOVKA` (v ZIP archivu) pro zkopírování na webový server. Adresář obsahuje i všechny runtime knihovny a další soubory potřebné pro bezproblémový běh instalátoru a programu z CD/DVD / pro bezproblémový provoz webové aplikace na webovém serveru.

### **doc/**

Text práce ve formátu PDF, vytvořený s použitím závazného stylu KI PřF UP v Olomouci pro závěrečné práce, včetně všech příloh, a všechny soubory potřebné pro bezproblémové vygenerování PDF dokumentu textu (v ZIP archivu), tj. zdrojový text textu, vložené obrázky, apod.

### **src/**

Kompletní zdrojové texty programu `PROGRAM` / webové aplikace `WEBOVKA` se všemi potřebnými (příp. převzatými) zdrojovými texty, knihovnami a dalšími soubory potřebnými pro bezproblémové vytvoření spustitelných verzí programu / adresářové struktury pro zkopírování na webový server.

### **readme.txt**

Instrukce pro instalaci a spuštění programu `PROGRAM`, včetně všech požadavků pro jeho bezproblémový provoz. / Instrukce pro nasazení webové aplikace `WEBOVKA` na webový server, včetně všech požadavků pro její bezproblémový provoz, a webová adresa, na které je aplikace nasazena pro účel testování při tvorbě posudků práce a pro účel obhajoby práce.

Navíc CD/DVD obsahuje:

### **data/**

Ukázková a testovací data použitá v práci a pro potřeby testování práce při tvorbě posudků a obhajoby práce.

**install/**

Instalátory aplikací, runtime knihoven a jiných souborů potřebných pro provoz programu PROGRAM / webové aplikace WEBOVKA, které nejsou standardní součástí operačního systému určeného pro běh programu / provoz webové aplikace.

**literature/**

Vybrané položky bibliografie, příp. jiná užitečná literatura vztahující se k práci.

U veškerých cizích převzatých materiálů obsažených na CD/DVD jejich zahrnutí dovoluují podmínky pro jejich šíření nebo přiložený souhlas držitele copyrightu. Pro všechny použité (a citované) materiály, u kterých toto není splněno a nejsou tak obsaženy na CD/DVD, je uveden jejich zdroj (např. webová adresa) v bibliografii nebo textu práce nebo v souboru `readme.txt`.

## Literatura

- [1] BĚLOHLÁVEK, Radim. Algoritmická matematika 2 - část 1 [online]. 2012-05-15. [cit. 2018-07-07]. Dostupné z: <http://belohlavek.inf.upol.cz/vyuka/algoritmicka-matematika-2-1.pdf>
- [2] BĚLOHLÁVEK, Radim; VYCHODIL, Vilém; Diskrétní matematika pro informatiky II [online]. 2010-10-16. [cit. 2018-07-07]. Dostupné z: <http://belohlavek.inf.upol.cz/vyuka/dm2.pdf>
- [3] DVORSKÝ, Jiří. Algoritmy I.[online]. 2007-02-27. [cit. 2018-07-07]. Dostupné z: <http://www.cs.vsb.cz/dvorsky/Download/SkriptaAlgoritmy/Algoritmy.pdf>
- [4] BINARY SEARCH TREES Dostupné z: <http://cs.umw.edu/finlayson/class/fall12/cpsc230/notes/binary-search-trees.html>